

Perussa teatteria voi tehdä vain antaumuksella

Valosuunnittelun opiskelija Riikka Vuorenmaa pääsi Peruun suorittamaan työharjoitteluaan paikallisen Ruth Escuderon ohjaamaan esitykseen.

Kohtutalo

Esityksemme tekstinä oli argentiinalaisen **Diana Raznovichin** kirjoittama *Casa Matriz* ("Kohtutalo" tai "Päämaja"). Näytelmä kertoo äitejä vuokraavasta yrityksestä: aikuiset asiakkaat voivat vuokraaidin kanssa käydä läpi sellaista äitisuhdetta, joka heiltä on jäänyt kesken tai jota he eivät ole voineet oman äitinsä kanssa kokea. Näytelmässä asiakas Bárbara on vuokrannut itselleen syntymäpäivälahjaksi useita erilaisia äitejä, joita kaikkia esittää sama äitityöläinen. Naiset vuorottelevat asiakkaan ja palveluammattilaisen sekä tyttären ja äidin rooleissa. Pieneen työryhmäämme kuuluivat kaksi päänäyttelijää ja yksi avustaja, suunnittelijat, ohjaaja assistentteineen ja tuottaja.

Kuten Perussa on tapana, emme harjoitelleet teatterissa. Harjoitukset aloitettiin yksityiseltä elokuvakoululta vuokratuissa tiloissa. Vasta myöhemmin siirryimme Katolisen yliopiston kulttuurikeskukseen. Treenasimme sen elokuvateatterissa, luentosaleissa ja luokkahuoneissa. Viikkoa ennen ensi-iltaa pääsimme itse teatterisaliin ja vasta siellä saimme käyttöömmekokoisesta tilasta, lavasteet ja valokaluston. Aikataulu huolestutti minua etukäteen paljon, mutta lopulta muutto esitystilaan sujui kivuttomasti. Sali vastasi suurta suomalaista studiota tai pienekkää suurta näyttämöä. Näyttämötekniikka oli käsikäyttöistä, mutta riittävää, ja henkilökunta ammattitaitoista.

Ohjaaja, hänen assistenttinsa ja näyttelijät muodostivat harjoitusten ytimen. Ohjaaja **Ruth Escudero** aloitti varioimalla kohtauksista erilaisia versioita, joista vähitellen valikoitui kuhunkin kohtaukseen mielenkiintoinen suhde naisten välille. Harjoituksissa keskusteltiin paljon. Tekstin tai motiivien analysoinnin sijaan ohjaaja toivoi näyttelijöiden puhuvan siitä, mitä he tunsivat tehdessään kohtausta.

Näkymätön teatteri

Casa Matrizista tuli terävää farssia. Hyvän tekstin, tunnettujen näyttelijöiden ja reippaan esiintymisen sekä toimivan skenografian vuoksi se menestyi hyvin. Esitykset menivät loppuunmyydyille katsomoille, lisäesityksiä, järjestettiin ja lopulta työryhmä päätti vuokrata vielä kesäkuuksi toisen esityskauden pienemmässä teatterissa.

Limassa asuu noin kahdeksan miljoonaa ihmistä, mutta ohjaajat arvioivat, että aktiivisia teatterissa kävijöitä heistä on vain viitisen tuhatta. Teatterit eivät saa tukea yhteiskunnalta, joten esitykset on tehtävä sponsorien, lipputulosten ja sivutoimien varassa.

Tilat vuokrataan ja työryhmät muodostetaan yleensä esityskohtaisesti. Vain harvat ryhmät ovat pitkäikäisiä. Kaksi yksityistä yliopistoa ja kolme ulkomaiden kulttuuri-instituuttia ovat tärkeimmät teatterisalien omistajat Limassa. Näiden lisäksi on pari perulaista, mutta ryhmille liian kallista suurta salia ja muutamia pieniä, jotka puolestaan ovat huonosti varusteltuja.

Yllätyin siitä, miten vähän teatteri näkyi medioissa. Lehtien menopalstoilla kerrottiin esityksistä, ja ensi-illoista oli silloin tällöin ennakkojuttuja. Puffit keskittyivät näyttelijöihin ja heidän uraansa, esitys oli sivuosassa. Jos ensi-illan jälkeen jotain julkaistiin, jatkoivat kirjoitukset puffien linjoilla.

Aluksi kuvittelin vain ostavani väärää lehtiä. Kun oman esityksemme olisi ollut vuoro olla esillä, varmistui pelottava tosiasia: ei ole kritiikkiä eikä julkista teatterikeskustelua.

Löysin kirjakaupoista vain muutaman näytelmätekstin. Teatterikirjallisuutta ei kuulemma ole myynnissä, sillä siitä kiinnostuneita ihmisiä ei ole tarpeeksi. 1990-luvulla teatterin tekijät järjestivät kokoontumisia ja suhteellisen säännöllistä julkaisutoimintaa. Ruth Escudero oli aktiivisesti mukana. Ensi-illan jälkeen sain häneltä arvokkaan lahjan, pinon noita kirjoja.

Katolinen yliopisto on yksi merkittävimmistä tekijöistä Liman teatterielämässä. Siellä koulutetaan teatterin ammattilaisia. Yliopiston tuotanto- ja kalustoresurssit ovat omaa luokkaansa. Juuri ennen meidän ensi-iltaamme yliopiston teatterissa järjestettiin valmistuvien opiskelijoiden festivaali. Reilun kuukauden aikana ohjelmistossa pyöri kahdeksan esitystä.

Parisuhteita ja politiikkaa

Suurin osa festivaalin näytelmistä oli opiskelijoiden kirjoittamia, muutama etelä-amerikkalaista nykydraamaa. Turhan moni keskittyi televisiosta tuttuun parisuhdepuuroon. Homoseksuaalisuus pilkahti pari kertaa nousevana puheenaiheena, mutta kovin kiinnostavasti sitä ei käsitelty.

Kiinnostavimmat näytelmät tapahtuivat päähenkilöiden sisäisissä maailmoissa, joita kaavamaiset sukupuoliroolit eivät määränneet. Mielenkiintoinen oli myös opiskelijoiden tuottamasta materiaalista dramatisoitu *Esperando la Breva* ("Kirjettä / Breva-lehteä odotellessa"), joka oli festivaalin ainoa selkeästi yhteiskunnallinen teksti. Näytelmässä nuoret limalaiset tunnustelevat moraalien rajoja kamppailussaan työpaikoista.

Visuaalisesti kaikkia festivaalin esityksiä yhdisti kevyt, tyhjäan tilaan perustuva lavastus ja värittömät valot. Valot puuduttivat, mutta tyhjäan lavastukseen ihastuin. Puvut ja tarpeisto olivat tarkkaan harkittuja. Tyhjyys antoi tilaa näyttelijöiden olemiselle ja irrotti turhasta realismista. Tilojen muuntelu toimi ilmeisesti.

Opiskelijafestivaalin lisäksi näin muutamia ammattilaisten esityksiä, jotka olivat kaikin puolin tutun oloisia – niin hyvässä kuin pahassakin. Vasta pari päivää ennen Suomeen paluutani löysin ensimmäiseen tanssiesitykseen. Se oli raivokas *Género femenino* ("Naissukupuoli"), joka käsiohjelman mukaan tutki sukupuolitettua liikettä. Koreografi **Morella Petrozzi** on perulaisen nykytanssin edelläkävijä, joka haluaa tanssinsa olevan poliittista. *Genero femenino* oli aggressiivinen. Lavasteena oli takaseinään maalattu suuri vaaleanpunainen pimpsa ja muusikin soitti naisista koostuva punk-bändi Area 7, täysillä.

Vain yksi näkemistäni ammattilaisten tekemistä teatteriesityksistä ammensi aiheensa nimenomaan Perusta. Se oli Grupo Cultural Yuyachkanin *Los músicos ambulantes* ("Katusoittajat"). Näytelmä oli saanut kantaesityksensä jo 1982. Se on tarina koirasta, muulista, kanasta ja kissasta, jotka pettyvät isäntiinsä, perustavat bändin, riitaantuvat, joutuvat yksin kadulle ja lopulta solmivat sovinnon. Esiintyjillä oli puolinaamiot, joita en ole koskaan nähnyt käytettävän yhtä taidokkaasti. Fyysinen ilmaisu oli erinomaista. Myöhemmin kuulin, että eläinhahmot pukuineen, liikkeineen ja musiikkeineen edustivat Perun eri kolkkia, mikä antoi esitykselle yhteiskunnallisen sanoman. Luin myös, että ammattilaisten raati oli äänestänyt esityksen maan teatterihistorian tärkeimmäksi teokseksi.

Vuonna 1971 perustettu Yuyachkani-ryhmä (ketsuaksi "Minä muistan") on pyrkinyt vastaamaan yhteiskunnan haasteisiin. 1970–80-luvuilla se kiersi maakunnissa keräten kokemuksia ja kertomuksia, joista se sitten valmisti ajankohtaisia esityksiä. Andien esiintymisperinteet, musiikki ja

visuaaliset merkistöt ovat pohjana Yuyachkanin fyysiselle ja musikaaliselle ilmaisulle. 1990-luvulta lähtien ryhmän esitykset ovat suuntautuneet yhä enemmän monikulttuuriseen kaupunkiympäristöön.

Liman ulkopuolelle

Peru on erittäin monipuolinen maa. Sen ilmasto vaihtelee sademetsästä Andien korkeuksiin ja merenrannan aavikkoon. Värikäs historia on jättänyt jälkeensä loputtomasti raunioita, museoita ja ihmeellisiä elinympäristöjä. Ruthin antamat kirjat kertoivat monien kaupunkien jatkuvasta teatteritoiminnasta, mutta vaikka kyselin esityksistä kaikkialla, en onnistunut osumaan yhteenkään.

Sen sijaan lyhyt tutustumiseni naapurimaahan Boliviaan sattui oikeaan aikaan. Oruron kaupungissa oli menossa vuoden suurin festivaali, paholaistanssi La Diablada. Konkvistadori-henkisiin paholaispukuihin sonnustautuneet tanssivat ryhmät täyttivät kaupungin pääkadun aamusta iltaan. Naisten seksikkäitä asuja täydensivät mulkosilmä-koukkunokka-naamiot ja räjähtäneet noita-peruukit. Jokaisella ryhmällä on oma bändinsä ja useimmilla myös kullalla, hopealla ja pyhimyksillä koristeltu auto, joka avaa kulkueessa tien tanssijoille. Arvometallit liittynevät tapahtuman esikristilliseen alkuperään ja kaivosten maanalaisille jumalille tehtyihin uhreihin.

Tanssikulkueen lyhyiden taukojen aikana yleisössä käytiin vesisotaa kaikin mahdollisin menetelmin. Maanlaajuinen vesisotatila jatkui koko viikonlopun ajan. Sadetakki oli pakollinen varuste ja omat vesi-ilmapallot auttoivat selviytymistä.

Teatterin ja kansan kuilu

Kaikki Perussa näkemäni esitykset järjestettiin teatterisaleissa. Asuin Liman hienostokaupunginosassa San Isidrossa, jonka ainoaa katutaidetta tarjosivat liikennevaloissa elantaan tienaavat, temppuilevat lapset. Suuri osa Liman teatterisaleista on keskittynyt San Isidron, Mirafloresin ja Barrancon läheisiin kaupunginosiin. Matkan loppuaikoina aloin kuulla mainintoja esityksistä katuteatterista ja pienemmistä ryhmistä muuallakin. Ne toimivat vieläkin niukemmissa olosuhteissa ja esitysten aiheet lienevät lähempänä kansan arkea.

Yhteiskuntaluokkien erot tuntuivat suurilta, jähmeiltä ja pysyviltä. Luokat on erotettu toisistaan sekä sosiaalisesti että tilallisesti. Jos pysyy omalla reviirillään, on helppo elää tietämättä muista. Suurimmalle osalle perulaisista yliopisto-opinnot tai taideammatit olivat silkkaa utopiaa. Olikin vaikea selittää, että Suomessa olen samaa keskiluokkaa kuin kaikki muutkin. Mahdollisuus korkeakouluopintoihin ja matkaan maailman toiselle laidalle todistivat toista.

Vaikka teatterituttavani olivat maansa hyväosaisia, heistä kukaan ei pystynyt keskittymään vain esitysten tekemiseen. Erikoistuminen teatteriin ei ole mahdollista. Työryhmämme nuoret suunnittelijat kuitenkin vahvistivat, että laaja-alainen taiteilijuus inspiroi ja teatterikentän ulkopuolinen kokemus laajentaa näkemystä.